

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА

УДК 342.1/25(477)(043.3)

О. Прієшкіна,доктор юридичних наук,
професор кафедри конституційного права та правосуддя
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

ЛЮДИНА, ЇЇ ПРАВА ТА СВОБОДИ ЯК НАЙВИЩА СОЦІАЛЬНА ЦІННІСТЬ

Проблема забезпечення прав людини наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. стала однією з найбільш актуальних проблем людства й має складні внутрідержавні та міжнародні аспекти вияву.

«Людина приречена бути вільною», – такою фразою виразив справжню сутність теорії прав людини французький письменник і філософ Жан-Поль Сартр (1905–1980) [1]. Однак для досягнення такого стану, задля затвердження пріоритету прав свобод людини над правами держави людству довелося та ще необхідно пройти великий шлях.

У конституційній історії України вперше широке коло прав і свобод людини проголосив Третій Універсал Української Центральної Ради [2].

На сучасному етапі суспільного розвитку поряд із багатьма іншими проблемами соціально-економічного, політичного, культурного характеру в Україні особливого значення набуває проблема реального забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Ця проблема тісно пов'язана з недостатнім рівнем дотримання закріплених у Конституції України прав і свобод особи з боку держави, що виявляється як у певних труднощах реалізації деяких із них (передусім це стосується соціально-економічних прав), так і в недостатньому рівні їхньої захищеності від правопорушень.

Під конституційно-правовим статусом особи потрібно розуміти закріплену в Конституції систему взаємоді-

носин між особою та державою, що включає в себе такі складові, як конституційні права, свободи й обов'язки, основні принципи конституційно-правового статусу особи, закріпленого в Конституції України, громадянство.

Основні ж принципи конституційно-правового статусу особи – це основні засади, які визначають саму сутність цього статусу й закріплюють його найважливіші ознаки. Ці принципи закріплено в Конституції України, вони повністю відповідають загальносвітовим правовим стандартам. Зокрема, серед закріплених у Конституції України принципів конституційного статусу особи особливе значення мають такі принципи: рівноправності прав, свобод; невідчужуваності й непорушності прав і свобод особи; неперервності й гарантованості прав і свобод; недопустимості звуження змісту й обсягу чинних прав і свобод; взаємозумовленості прав, свобод і обов'язків та визнання міжнародних стандартів у галузі прав і свобод особи.

Прийняття Конституції України стало важливим кроком у нормативній регламентації Парламентом України основних прав і свобод громадян. Сучасне конституційне законодавство України в частині закріплення прав і свобод громадян відповідає міжнародно-правовим стандартам прав людини, Загальній декларації прав людини від 10 грудня 1948 р., Міжнародному пакту про громадянські та політичні права

від 19 грудня 1966 р., Міжнародному пакту про економічні, культурні й соціальні права від 19 грудня 1966 р.

Варто відмітити, що Загальна декларація прав людини, яку прийняла Генеральна Асамблея ООН 10 грудня 1948 р., без перебільшення є видатним міжнародно-правовим документом, який є своєрідним «кадастром» прав людини та має величезне значення для загального розвитку й розуміння всієї концепції захисту прав людини.

Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р., яку справедливо зараховують до одних із найбільших досягнень Організації Об'єднаних Націй, також стала своєрідним потужним генератором подальшого прогресу в цій сфері, оскільки за ці десятиріччя була сформована цілісна система міжнародно-правових актів, спрямованих на забезпечення прав людини.

У процесі розробки нової Конституції Парламент України орієнтувався саме на ці міжнародно-правові акти, що стали міжнародно-правовими стандартами та є на сьогодні світовими конституційними цінностями. Тому, можливо, найсуттєвішим є те, що майже всі положення Конституції України, що торкаються регламентації прав і свобод людини та громадянина, відтворюють змістовно, а подекуди й текстурально положення Загальної декларації прав людини 1948 р., Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 р., а також низки інших міжнародних і національних актів інших держав, що увійшли до світової скарбниці людської свободи й гідності. Тому виправдано те, що у вітчизняній науці конституційного права останніми роками дослідженню саме конституційно-правового статусу людини та громадянина приділяється особлива увага [3].

«Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю», – таким твердженням починається ст. 3 Конституції України. Тим самим на найвищому, конституційному, рівні закріплюється та про-

голошується якісно новий підхід до розуміння взаємовідносин держави й особистості, що модифікує нові взаємовідносини між зазначеними суб'єктами, у яких на перше місце висувається людина, а не держава.

Конституція України передбачає, що «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і напрями діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» (ст. 3). Варто мати на увазі, що фактично із цієї статті розпочинається виклад офіційно проголошеної Українською державою та закладеної в Конституції філософії прав людини. Ця стаття є базисною, фундаментальною статтею, яка характеризує самі підвалини того суспільного й державного ладу, що закріплюється в Конституції. Вона є нормативно-юридичним фундаментом гуманістичного спрямування розвитку суспільного й державного життя в Україні.

Конституційне проголошення та закріплення прав і свобод людини як найвищої соціальної цінності відповідає положенню міжнародних пактів про права людини, насамперед Загальній декларації прав людини 1948 р., у преамбулі якої записано: «Визнання гідності, яке належить усім членам людської сім'ї, і рівних невідчужуваних прав є основою свободи, справедливості й загального миру» [4]. Зазначене положення міститься також у преамбулах Міжнародного пакту про економічні, соціальні й культурні права та Міжнародного пакту про громадянські й політичні права 1966 р. [5]. Указані міжнародні документи і ст. 3 Конституції України виходять із розуміння того, що права й свободи людини виникають і існують не з дозволу держави, а є природними, невідчужуваними. Так, ст. 21 Конституції України прямо закріплює: «Всі люди є вільні та рівні у своїх гідності та правах. Права та свободи людини є невідчужуваними та непорушними» [6]. Основний Закон (ст. 3) уперше в

практиці конституційного будівництва в нашій державі встановлює обов'язок держави визнавати, дотримуватись і захищати права та свободи людини. Тим самим визнається, що початкове джерело й основа цих прав перебувають поза державою, але держава повинна гарантувати виконання цих прав і свобод.

Проголошення на конституційному рівні захисту прав і свобод людини як вищої соціальної цінності означає кореспондуючий обов'язок держави утворювати спеціальні установи з охорони таких прав і свобод: суди, органи охорони громадського порядку, прокуратуру, інститут Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, визначити основи їхнього правового статусу в Конституції України, інших нормативно-правових актах.

Обов'язок держави забезпечувати права людини та громадянина є головною телеологічною домінантою Конституції України, і в цьому передусім виявляється її потужний демократичний і гуманістичний потенціал. Положення Конституції України про те, що «конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані» (ст. 22), що вони захищаються судом (ст. 55), свідчать про те, що за державою закріплюється її обов'язок різними правовими заходами забезпечити захист прав і свобод, здійснювати нормативне регулювання в цій важливій сфері відносин. Виключно законами України визначаються права і свободи людини та громадянина, гарантії цих прав і свобод, права корінних народів і національних меншин (пп. 1, 3 ст. 92). Гарантом прав і свобод людини та громадянина виступає Президент України (ст. 102), обов'язок уживати заходів щодо їх забезпечення покладений на Кабінет Міністрів України (п. 2 ст. 116). Правозахисна функція є головною в діяльності судової влади, а місцеві державні адміністрації на відповідній території зобов'язані забезпечувати законність і правопорядок, дотримання прав і свобод громадян (п. 2 ст. 119).

Варто зауважити, що за роки незалежності в нашій державі утворена досить задовільна законодавча база щодо прав людини та громадянина. Насамперед, як відмічалось вище, у цих прав є чіткі конституційні гарантії, а також була прийнята низка законодавчих актів, які безпосередньо стосуються цієї сфери. Серед законодавчих актів, що є найбільш важливими в зазначеній сфері, Закони України: «Про громадянство в Україні» (нова редакція), «Про Уповноваженого Верховної Ради з прав людини», «Про імміграцію», «Про біженців», «Про мови в Україні», «Про реабілітацію жертв політичних репресій», «Про приєднання України до Конвенції ООН про статус біженців і Протоколу про статус біженців» тощо [7].

Отже, кожний із вище перелічених законів, відповідно, сприяє забезпеченню соціальних стандартів і гарантій, є адекватним вимогам світового співтовариства щодо забезпечення захисту прав людини та громадянина.

Потрібно відмітити, що, незважаючи на те що в Україні прийнято демократичне законодавство у сфері прав і свобод людини, в умовах соціально-економічної й політичної кризи, падіння культури й моралі відсутні ефективні механізми захисту цих прав, що призводить до масових і систематичних порушень їх, а іноді просто до неможливості реалізації їх. Для побудови в Україні демократичної правової держави суттєве значення має боротьба з правовим нігілізмом, із правовим інфантилізмом, феноменом переродження правосвідомості, який виявляється насамперед у злочинності [8]. Усі ці форми деформації правосвідомості не сприяють становленню демократичної правової культури, зорієнтованої на цінності конституціоналізму. Особливе значення тут має викорінення організованої злочинності, корупції, які суттєво підривають віру громадян у право й закон, здатність влади навести у країні правопорядок. Розвиток тіньової економіки, беззаконня, правове свавілля – це суттєві чинники розвитку правового

нігілізму, інших форм деформації правосвідомості, з якими необхідно рішуче боротися на основі чітко визначеної державної політики у сфері правового виховання та юридичної освіти населення, наведення порядку в усіх сферах суспільного життя.

Водночас варто наголосити, що Конституція України закріпила якісно нову систему прав і свобод людини та громадянина, у яку включено відповідні положення міжнародно-правових актів, що безпосередньо торкаються прав і свобод громадянина й містять відповідні зобов'язання держав-учасниць щодо визнання, легалізації, гарантування реалізації, а також охорони й захисту таких прав і свобод з боку держави та її інституцій. Конституція України розширила відповідний «каталог» прав і свобод людини та громадянина. Замість соціально-економічних, політичних і громадянських прав і свобод, які відображено в радянській конституції – Конституції УРСР 1978 р., Конституція України 1996 р. закріпила громадянські (особистісні), політичні, соціальні, економічні, культурні, інформаційні, екологічні права і свободи людини та громадянина. Це означає, що Конституцією України не обмежилась імплементацією міжнародно-правових актів і норм з питань прав і свобод людини, а суттєво розширила їхній склад та проголосила, зокрема, екологічні й інформаційні права. Крім того, Конституція України істотно збагатила зміст значної частини прав і свобод та посилила гарантії практичної реалізації їх. Зокрема, до громадянських прав і свобод людини, які визнані основними, пріоритетними, належать такі права і свободи, як право на життя (ст. 27), право на повагу до своєї гідності (ст. 28), право на свободу й особисту недоторканність (ст. 29), право на недоторканність житла (ст. 30), таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31), право на невтручання в особисте й сімейне життя (ст. 32). Зміст деяких із цих

прав і свобод, зокрема прав і свобод на особисту недоторканність, а також на недоторканність житла, значно розширений. Так, у ст. 30 Конституції України закріплюється, що «кожному гарантується недоторканність житла. Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду. У невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку». Системний аналіз відповідних положень Конституції УРСР 1978 р. та чинної Конституції України свідчить, що раніше це право торкалося тільки житла й не поширювалося на садибу, тобто на інші володіння особи [9].

До пріоритетних прав і свобод Конституція України зарахувала й політичні права і свободи, які істотно збільшилися в кількості. Згідно з чинною Конституцією України, систему політичних прав і свобод громадянина в Україні становлять право на свободу об'єднання в політичні партії і громадські організації (ст. 36); право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати та бути обраним до органів державної влади й органів місцевого самоврядування (ст. 38); право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи й демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування (ст. 39); право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення й дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк (ст. 40).

До системи основних економічних прав уперше було додано право приватної власності, тобто право володіти, користуватися й розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ст. 41); право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом (ст. 42); право користуватися об'єктами суспільної власності – державної, комунальної, власності народу (ст. ст. 13, 41). Істотні зміни зазнала й система соціальних прав, зокрема поряд із традиційними правами – правом на працю (ст. 43); на відпочинок (ст. 45); правом на соціальний захист (ст. 46); на житло (ст. 47); правом на охорону здоров'я, медичну допомогу, медичне страхування (ст. 49) – до основних соціальних прав зараховано право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів (ст. 44); право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї (ст. 48) тощо.

До культурних прав і свобод людини та громадянина належить право на освіту (ст. 53); свободу літературної, художньої, наукової й технічної творчості, право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ст. 54).

Як нормативно-правові гарантії прав і свобод людини та громадянина Конституція України передбачає складний комплекс відповідних загальних нормативів, що передусім складається із норм-принципів (ст. ст. 21–26, 58–63), обов'язків (ст. ст. 5–68), процесуальних норм. Організаційно-правові гарантії реалізації прав і свобод людини та громадянина передбачають відповідні дії державних інституцій – Президента держави, Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, судів, органів прокуратури, органів виконавчої влади, що здійснюються у відповідних організаційно-правових і процесуально-правових формах.

Після використання всіх національних засобів правового захисту кожен має право звернутися за захистом своїх прав і свобод у відповідні міжнарод-

ні судові органи або відповідні органи міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна (ч. 4 ст. 55 Конституції України).

Варто зазначити, що поява та закріплення гуманітарного блоку в сучасному конституціоналізмі, у тому числі й українському, має своє історичне коріння. Так, для становлення теорії і практики прав людини величезне значення мала Декларація прав людини і громадянина, яка була проголошена Установчими Зборами Франції 26 серпня 1789 р. Вона сформувала низку принципів і глибоко прогресивних положень, які й донині є актуальними, загальнозначимими, а принципи французької Декларації 1789 р. стали серцевиною видатних та основоположних міжнародно-правових актів сучасності універсального характеру – Загальної декларації прав людини (1948 р.), Міжнародних пактів «Про економічні, соціальні і культурні права» й «Про громадянські і політичні права» (обидва 1966 р.), Конвенції про запобігання злочинам геноциду і кари за нього (1948 р.), Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації щодо жінок (1979 р.) тощо. Серйозними документами в гуманітарній сфері є рекомендації й конвенції Міжнародної організації праці (МОП), яка є спеціалізованою організацією ООН.

Залежно від виду суспільних відносин, які регулюються різними галузями права, суб'єктивні права можуть бути конституційними, адміністративними, трудовими, цивільно-правовими, спрямованими на захист майнових і немайнових особистих інтересів особи (громадянина, органу), можуть впливати безпосередньо із закону.

Конституція України закріпила основні права, свободи й обов'язки особи, гарантії здійснення та процедуру їхнього правового захисту. Тим самим громадянин має можливість реалізувати свої суб'єктивні права.

Основні права й обов'язки можуть класифікуватися на основні (участь у керівництві суспільними діями) і до-

даткові (виборче право), а також розрізняють загальні права й свободи, що стосуються всіх громадян (право на працю), а в інших – тільки певних (окремих) груп громадян (жінок, дітей). Крім того, виділяють права і свободи індивіда (рівноправ'я), свободи груп індивідів (право об'єднань), свободу думки або висловлювань (свобода слова), реальні свободи (право на працю), нове покоління прав, пов'язаних із науково-технічною революцією, тощо.

І, нарешті, права і свободи людини та громадянина можуть бути згруповані за сферами життєдіяльності індивіда. Така класифікація видається особливо важливою, бо вона показує межі охорони прав людини та громадянина в різних життєвих ситуаціях. Критерієм тут є однорідність матеріального захисту прав, свобод і обов'язків та однотипність норм, що їх закріплюють. За цією класифікацією в Конституції України виділяють основні групи прав і свобод та одну групу обов'язків, які ми розглядали раніше.

Отже, конституційні права і свободи – це встановлені Українською державою, закріплені в її Конституції та інших законодавчих актах певні можливості, які дозволяють кожному громадянину обирати відповідний вид своєї поведінки, користуватися політичними, соціально-економічними свободами й соціальними благами як в особистих, так і в суспільних інтересах.

Конституційні права людини та громадянина – це певні можливості суб'єкта конституційно-правових відносин, що існують і функціонують відповідно до рівня розвитку громадянського суспільства й держави.

Конституційні свободи людини та громадянина – це спроможність людини діяти відповідно до своїх інтересів і телеологічних настанов.

Конституційні обов'язки людини та громадянина – це міра обов'язкової поведінки, якої кожний повинен дотримуватися для забезпечення нормального функціонування інших суб'єктів громадянського суспільства.

Водночас варто зауважити, що права людини є специфічною глобальною проблемою, вирішення якої залежить від кожної держави, якості конституційної регламентації та конституційного регулювання суспільних відносин. Ця проблема посідає важливе місце в «каталозі» проблем людства, що повинні бути вирішеними, бо пов'язані із фактичним виживанням людської цивілізації, де є такі проблеми, як міжнародний тероризм, розповсюдження дуже небезпечних захворювань (СНІД, рак) тощо.

Разом із тим проблем у практичній реалізації прав особистості більше ніж достатньо. Як справедливо відмічає український учений Ю. Шемшученко, «громадянське суспільство стає базисом демократичної держави тільки тоді, коли його інтереси й інтереси держави не протиставляються. Демократична держава повинна знімати суперечності, які виникають між нею і суспільством. З іншого боку, у процесі діяльності політичних партій, громадських об'єднань, засобів масової інформації інтереси громадянського суспільства повинні трансформуватися в інтереси держави. У разі протиставлення інтересів держави і суспільства останнє може перетворитися на руйнівний і дестабілізуючий фактор» [10].

Реалізація на практиці конституційного правоположення про права людини як найвищої соціальної цінності передбачає стійкий економічний розвиток країни, наявність чіткої державної політики, яка є зорієнтованою на забезпечення прав і свобод людини. Світова практика свідчить, що перехідні періоди в розвитку держави й державності завжди були нестабільними, відрізнялись суперечністю громадських позицій і світоглядних орієнтирів. Саме в цих умовах порушення прав людини в Україні має системний характер і набуває ознак соціальної катастрофи. Реальне зменшення заробітної плати, охоплення бідністю широких верств населення, наявність пенсійного забезпечення, яке є нижчим, ніж установлений рівень малозабезпеченості, усе

більша комерціалізація здійснення таких життєво важливих конституційних прав, як охорона здоров'я та освіта, масові порушення виборчого права є яскравими свідцтвами тотального порушення прав людини [11].

У зв'язку з тим, що держава не забезпечує достатньою мірою реалізацію прав і свобод громадян, зростає їхня недовіра до держави й посилюється відчуження від влади. Такий стан речей є причиною суспільної апатії, яка викликана байдужістю, безвідповідальністю відповідних владних структур, дискримінацією й дискредитацією демократичних цінностей у суспільстві, що не раз відмічали соціологи в процесі аналізу настроїв у суспільстві. Кризовий стан економіки України породжує соціальну анемію вельми значної частини населення, призводить до різкої соціальної диференціації. На забезпечення прав людини негативно впливає також жорстке протистояння політичних сил, які підтримують стабільність суспільства, стабільність конституційного ладу, а низький рівень правової культури посадових осіб і громадян, падіння моральних цінностей не є оптимальним фоном для забезпечення прав людини та громадянина.

Отже, нині реальний захист прав людини належить до найгостріших проблем української дійсності, є найважливішим завданням не тільки функціонування, а й існування української державності. Тому потрібно мати на увазі, що забезпечити дотримання прав людини в Україні можливо тільки за допомогою ефективного реформування системи влади та дотримання комплексного підходу до забезпечення прав людини як з боку держави, так і громадянського суспільства.

Резюмуючи викладене, наголосимо, що питання, пов'язані з проблемою прав людини, у Конституції України посідають важливе місце й мають найактуальніше значення, а їхнє практичне вирішення допоможе забезпечити відповідну практику, наповнити її демократичним змістом. Перспектива

розвитку такої політики в нашому суспільстві й у нашій державі багато в чому буде визначати реальність нормативного застосування, реальність самої Конституції [11].

Верховна Рада України як вищий законодавчий орган держави здійснює захист прав і свобод людини та громадянина через законотворчу діяльність, через організацію спеціальних парламентських слухань, де обговорюються перспективні плани законодавчої діяльності по профільних проблемах, здійснення контрольних функцій за діяльністю правоохоронних органів і місцевих державних адміністрацій у сфері прав людини.

На нашу думку, дуже важливим у діяльності відповідних міністерств, державних комітетів, відомств у профільній сфері є активізація їхньої роботи у справі інформування населення щодо прав людини, проведення наполегливої роботи задля того, щоб увесь комплекс питань про сфери законодавчого забезпечення, практичної реалізації й захисту прав людини та громадянина ставав більш доступним для ознайомлення й вивчення всіма членами суспільства. Лише відкритість і гласність у цій сфері можуть стати запорукою й дієвим фактором утвердження в Україні справді правової демократичної держави, у якій реально будуть забезпечуватися права та свободи громадян.

На основі аналізу чинної в Україні системи гарантій прав і свобод особи можна дійти висновку про практично необмежене коло засобів захисту прав і свобод людини та громадянина з боку держави й інституцій громадянського суспільства, але також існує проблема незадовільної гарантованості практичної реалізації охорони та захисту окремих прав і свобод особи, насамперед соціально-економічних прав і свобод, закріплених і гарантованих чинною Конституцією України.

Варто констатувати, що поки вони фактично мають більше декларативний, ніж реальний характер, переважно проголошені, аніж гарантовані. Важливою

причиною наявних проблем у галузі реалізації прав і свобод є те, що юридичні норми, які стосуються прав і свобод особи, об'єктивно не відповідають фактичним соціальним можливостям, що вони опосередковують. Через економічні проблеми держава фактично не спроможна забезпечити й гарантувати всім громадянам більшість проголошених у Конституції соціальних і економічних прав і свобод.

Отже, в основу Конституції України закладено принципово нові правові парадигми зовнішньої та внутрішньої державної політики України, спрямовані на утвердження й забезпечення прав і свобод людини та громадянина. А це об'єктивно вимагає істотної переорієнтації й модифікації всієї національної правової системи.

Необхідно вважати й те, що нині в Україні набуває поширення теорія визнання людської гідності, яка є інтегративною властивістю природи людини й одним із інституційних джерел її основних прав. У зв'язку з цим у загальній теорії права сформульовано антропогенну інтерпретацію людської гідності, поняття якої визначається як самоцінність людини як унікальної родової біосоціальної істоти [12]. На нашу думку, зазначені доктринальні позиції у ближній перспективі вимагатимуть відповідної нормативно-правової й навіть конституційної регламентації.

Держава має визнавати людину найвищою соціальною цінністю, легалізувати, легітимізувати, охороняти, захищати її права та свободи, гарантувати їх реальне здійснення. Вона мусить створювати для неї всі необхідні умови для гідної праці, надавати соціальну допомогу тим, хто перебуває у складних життєвих обставинах.

Ключові слова: Конституція України, права та свободи, обов'язки, гарантії, міжнародно-правові документи.

Стаття присвячена проблемі забезпечення прав людини наприкінці XX – на початку XXI ст., що стала однією із найбільш актуальних про-

блем людства. Надано змістовну характеристику прав і свобод людини та громадянина на сучасному етапі державотворення. Акцентовується увага на поширенні в Україні теорії визнання людської гідності, яка є одним із інституційних джерел її основних прав.

Стаття посвящена проблеме обеспечения прав человека в конце XX – начале XXI в., которая стала одной из самых актуальных проблем человечества. Дана содержательная характеристика прав и свобод человека и гражданина на современном этапе государственного строительства. Акцентируется внимание на распространении в Украине теории признания человеческого достоинства, которая выступает как один из институциональных источников его основных прав.

The article is dedicated to the issue of provision of human rights at the end of XX – beginning of XXI century and became one of the most actual problems of mankind. The article provides a substantial characteristic of the rights and freedoms of man and citizen at the present stage of nation-building. The article focuses on the dissemination in Ukraine of the theory of recognition of human dignity, which stands as one of the institutional sources of his fundamental rights.

Література

1. Сартр Ж.-П. *Екзистенціалізм – це гуманізм* / Ж.-П. Сартр. – М. : Изд-во иностр. лит., 1953. – С. 34.

2. Слюсаренко А.Г. *Третій Універсал Української Центральної Ради від 7 листопада 1917 р.* / А.Г. Слюсаренко, М.В. Томенко // *Історія Української Конституції*. – К. : Т-во «Знання України», 1993. – С. 112–113.

3. Тодыка Ю.Н. *Конституція України: проблеми теорії і практики* / Ю.Н. Тодыка. – Х. : Факт, 2000. ; *Конституційне право України : [підручник]* / за ред. В.Ф. Погорілка. – К. : Наук. думка, 2002. ; *Заворотченко Т.М. Конституційно-правові гарантії прав і свобод людини і громадянина в*

- Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Т.М. Заворотченко. – К., 2002.
4. Всеобщая декларация прав человека, принята Генеральной Ассамблеей ООН 10 декабря 1948 года. – М. : Юрид. лит., 2005. – С. 14.
5. Международные пакты о правах человека 1966 года. – М. : ООН, 2000. – С. 20, 35.
6. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
7. Удовенко Г. Забезпечення прав людини / Г. Удовенко // Голос України. – 2003. – 9 груд.
8. Тодыка Ю.Н. Конституционные основы формирования правовой культуры / Ю.Н. Тодыка. – Х. : Райдер, 2001. – С. 43.
9. Погорілко В.Ф. Конституція України. Проблеми теорії і практики / В.Ф. Погорілко // Правова держава : щорічник наук. пр. – К., 2001. – Вип. 12. – С. 141–158.
10. Шемшученко Ю. Конституція України і права людини / Ю. Шемшученко // Право України. – 2001. – № 8. – С. 13–16.
11. Чермних В. Права людини в Україні / В. Чермних, Т. Зубко // Нова політика. – 2001. – № 1. – С. 13.
12. Рабінович П.М. Моральна шкода та право на її компенсацію: загальнотеоретичний підхід / П.М. Рабінович // Право України. – 2002. – № 4. – С. 29.

